

TÜRKÇENİN YABANCI DİLLER ETKİSİNDE KALMASIYLA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Doç. Dr. EMİNE YILMAZ*

Harflerin Okunuşu Türk alfabesinde yer alan harflerin okunuşları 1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı kanunla belirlenmişti. Buna göre ünsüzler kendilerinden sonra gelen bir *e* ünlüsü ile seslendirileceklerdir. Yani *be, ce, de* gibi. Ancak *h* ve *k* ünsüzlerinin söylenişinde *ha* ve *ka* biçimleri⁵ nin yaygınlaşması yanında, kısaltmalarda harflerin İngilizce söylenişi git-tikçe yaygınlık kazanmaktadır. Özel televizyon kanallarının başını çektiği bu eğilim bir de bilgisayar terimlerinin kısaltmalarında yoğun olarak görülmektedir:

NTV en-ti-vi

HBB eyç-bi-bi

HTML eyç-ti-em-el

DVD di-vi-di

CD si-di

IMF ay-em-ef

FM ef-em

Türk Alfabesinde Bulunmayan Harfler Ayrıca Türk alfabesinde bulunmayan *x, q, w* ve *sh* harflerinin kullanımı da hem yazım hem söyleyiş için bir başka sorundur. Yabancı özel isimlerin ve kısaltmaların yazılışlarıyla ve *www* gibi değiştirme olanağımızın olmadığı örneklerle sınırlı kalması gereken bu kullanım *lux, show* gibi kolayca Türkçeleştirebileceğimiz örneklerle genişlemektedir. Türkçenin *ş* sesini ifade etmek için *sh* harflerine ihtiyacı olmadığı halde *show, off shore* gibi çok yeni alıntılarda orijinal yazımın korunması nedeniyle yaygınlaşma özelliği göstermektedir.

Türkçe Sözcüklerde Bulunmayan Sesbirimler Dilimize Arapça, Farsça ve batı dillerinden girmiş olan sözcüklerde karşılaştığımız ince *g, k, l* ünsüzleri Türkçenin yazımında ve söylenişinde her zaman sorun ol-

* Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

muşlardır. Yazımla başlarsak: Bu sesler Türkçede sesbirim, yani anlam ayırıcı öge oldukları halde (*sol* "nota"- *sol* "sağın zıddı"; *kar* "kar"- *kar* "kazanç") Latin kökenli Türk alfabesinde bunlar için ayrı harfler belirlenmemiş ve söylenişlerindeki farklılığı yansıtmak üzere kendilerinden sonra gelen ünlünün üzerine şapka işareti konulmaya başlanmıştır.

evlât, ahlâk, plâj, hikâye, dükkân, tezgâh, yadigâr vb.

Bu gösterim yazımda yarattığı pek çok tutarsızlığın yanı sıra doğru olmaktan da uzaktır. Çünkü ünsüze ilişkin bir özellik ünlü üzerinde gösterilmiş olmaktadır. Ayrıca şapka işareti Arapça ve Farsça ödünç sözcüklerdeki uzun ünlüleri de göstermekte kullanıldığı için bir işarete iki ayrı görev yüklenerek ikinci bir yanlış daha yapılmıştır.

Söz sonunda bulunan ince *l* ünsüzünün ise, kendisinden sonra bir ünlü bulunmadığı için, şapka ile de gösterilemiyor olması ayrı bir çelişkidir: *gol, rol* vb.

Düzeltilme işareti de denilen şapka işareti bu çelişkilerin yanında uygulamada da sürekli sorun olmaktadır. Öncelikle TDK bu işaretin kullanımı ile ilgili kararları sürekli değiştirdiği için yazımda süreklilik sağlanamamıştır. Örneğin 1965 ile 1985 yılları arasında TDK tarafından yayınlanmış olan yazım kılavuzlarında batı kökenli sözcüklerdeki ince *l* sesini göstermek için *a* ve *u* ünlülerinin üzerine konulmakta olan şapka işareti ve nispet *i*'sinde bulunan şapka işareti kaldırılmış, 2000 yılı baskısında ise özetle şu kararlar alınmıştır:

1. Şapka işareti eğer uzunluğu göstermek için kullanılıyorsa ancak anlam karışması durumlarında tercih edilecektir: *âdem* "insan"- *adem* "yokluk"; *âlem* "dünya, evren"- *alem* "bayrak" (Bu konuya uzunluklarla ilgili olarak aşağıda tekrar değinilecektir).
2. Nispet *i*'si her zaman şapka ile gösterilecektir: *dinî, fıkri* vb.
3. Şapka işareti eğer *g, k, l* ünsüzlerinin inceliğini gösteriyorsa her zaman kullanılacaktır: *kâğıt, sükût, ilân, ordugâh* vb.

Ancak *sükût, felâket, ilâve* gibi pek çok sözcükte hem ünlü uzunluğu hem ünsüz inceliği söz konusu olduğundan öğretimde incelik ve uzunluğun farklı olarak algılanması çok zor olmakta, öğrenci uzunluğu duyduğu her yerde şapka koymayı tercih etmektedir. Veya daha pratik bir çözüm olarak şapka hiç kullanılmamaktadır.

Uzun Ünlüler Bilindiği gibi Türkiye Türkçesinde uzun ünlü yoktur. Bugün yalnız *yad el* deyimini içindeki *yad* ile *yarın* sözcüklerinde birincil uzun *a* ünlüsü duyulmaktadır. Ancak Arapça ve Farsça ödünç sözcük-

lerde çok sayıda uzun ünlü vardır ve hem yazımda hem söyleyişte büyük bir sorun oluşturmaktadır. Uzunlukların yazımda yarattığı sorunlara yukarıda değinilmişti. Bu nedenle burada yalnız söyleyiş açısından ele alınacaklardır.

1. Ünlü uzunluğunun anlam farkı yarattığı durumlar

Ünlü uzunluğu anlam ayırıcı bir özellik olduğu için aşağıda verilen örneklerde görüleceği gibi yanlış kullanılması durumunda anlamın kolayca değişmesine neden olmaktadır. Burada ünlü uzunluğu ile ayrılan en küçük karşıt çiftlerin oluşturduğu küçük bir liste verilmiştir.

a:ciz "güçsüz"

aciz "güçsüzlük"

a:dem "insan"

adem "yokluk"

a:det "gelenek"

adet "sayı"

a:dil "adaletli"

adil "adalet"

a:lem "evren"

alem "bayrak; minarelerin tepesinde bulunan metalden yapılmış ay-yıldız"

Ali özel ad

a:li "yüce, yüksek"

a:şık "seven"

aşık "ayak bileğindeki küçük kemiklerden biri"

a:yan "ileri gelenler"

ayan "açık, belli"

ba:tın "iç yüz"

batın "karın"

da:hi "üstün zekalı"

dahi bağlaç

haki:m "filozof"

ha:kim "yargıç"

ka:til "öldüren"

katil "öldürme"

ra:kip "binici, binen"

rakip "aynı şeyi elde etmeye çalışan"

yad "yabancı eller, gurbet" (Türkçe)

ya:d "anımsama, hatırlama" (Farsça)

ya:kut "değerli bir taş"

Yakut *bir Türk halkı*

Yanlış uzatılan veya kısaltılan ünlüler:

Ünlü uzunluğu ve kısalığı anlam ayırıcı olmadığı durumlarda da büyük ölçüde yanlış kullanılmaktadır. Burada, uzunluğun yanlış olarak kullanıldığı yaygın sözcüklerden küçük bir liste verilmiştir:

Doğru

adale

a:hize

akraba

alfabe

ayar

benzeri

defile

hayır

hibe

hula:sa

kelime

kesin

lisan

lise

makam

mantıki:

marul

mızah

muha:faza

muha:lefet

muha:lif

seksi

sunı:

Yanlış

ada:le, adele

ahı:ze

akra:ba

alfa:be

a:yar

benzeri:

defi:le

ha:yır

hi:be

hulasa:

keli:me

kesi:n

li:san

li:se

ma:kam

mantı:ki:

ma:rul

mi:zah

muhafaza

muhalefet

muhalif

seksi:

su:ni:

şaki "haydut"

tari:kat

umud-u

zafer

zarif

şa:ki

ta:rıkat

umu:d-u

za:fer

za:rif

Ayin ve Hemze: Türkçenin heceleme kurallarına göre iki ünlü arasındaki ünsüzler kendilerinden sonra gelen ünlü ile hece kurarlar:

o-ku-ma-ya, bi-li-şim vb.

Arapçaya özgü *ayın* ve *hemze* ünsüzlerini taşıyan ödünç sözcüklerde Türkçenin bu kuralına aykırı durumlar ortaya çıkar. Bu ünsüzler söz içinde bulundukları yere göre farklı işlem görmüşlerdir:

1. Bu ünsüzler söz başındaysalar iz bırakmadan kaybolurlar: *aşk, iltim, af vb.*

2. Tek heceli sözcüklerde söz içinde bulundukları durumlarda bu ünsüzlerin yerinde bir ünlü türer: *şitr, fill vb.*

Bu iki durumda Türkçe yazım ve söyleyiş açısından bir sorun ortaya çıkmıyor, fakat aşağıdaki durumlarda Türkçenin çözümlenememiş temel yazım ve söyleyiş sorunlarından bazıları ortaya çıkmaktadır:

3. Bu ünsüzler söz içinde, hece başındaysalar düşerler fakat Türkçenin heceleme kurallarına aykırı olarak kendilerinden önceki ünsüzün sonraki ünlüyle değil önceki ünlüyle hece kurmasına neden olurlar: *Kur'an, meş'ale, sun'l, vak'a* gibi.

Türk Dil Kurumu'nun *İmla Kılavuzu*'na göre bu durumlarda düşen *ayın* ve *hemze* yerine kesme işareti kullanmak gerekir. Ancak uygulamada çoğunlukla bu tip sözcükler kesme işareti kullanılmadan yazılmakta ve Türkçe heceleme kurallarına göre *Ku-ran, me-şa-le, su-ni, va-ka* gibi söylenmektedirler.

Yine TDK'nun *İmla Kılavuzu*'na göre çok Türkçeleşmiş sözcüklerde *ayın* ve *hemze* yerine kesme işareti kullanmak gerekmez:

defa, defetmek, heyet, sanat vb.

Bu durumda Türkçeleşmenin ölçütü konusu açıkta kalmakta, kişiden kişiye değişebilmektedir.

4. Söz içinde hece sonunda düşer ve kendinden önceki ünlüyü uzatır:

da:va, ma:mur, ma:na, me:mur, te:sir vb.

5. Bu ünsüzlerin sözcük sonunda bulundukları durumlardaki yazım ve söylenişleri konusunda birlik sağlanamadığı gibi, TDK'nun bu yöndeki çabaları da çelişkili ve yetersizdir:

a. *Ayin* ve *hemze* ile biten sözcükler *-ayın* ve *hemze*'den önce yine bir ünsüz varsa- yalın durumdayken söz başında olduğu gibi bu ünsüzlerini düşürürler:

cüz, def, hal, kat, men vb.

Bu sözcükler iyelik eki alınca düşmüş olan *ayın* ve *hemze* söyleyişte ortaya çıkar ve yazıda da kesme ile gösterilir:

cüz'ü, def'i, hal'l, kat't, men'l vb.

b. *Ayin* ve *hemze* ile biten sözcükler *-ayın* ve *hemze*'den önce bir ünlü varsa- yine bir üst maddede belirtildiği gibi bu ünsüzlerini düşürürler:

bayı, camı, sanayı, mısra, memba vb.

Ancak eklenmede *a* maddesine göre *-nedeni* belli olmayan- farklı uygulamalar söz konusudur:

Eğer eklenen iyelik ekiyse, Türkçenin eklenme kurallarına aykırı olarak *-ı* değil *-i* biçimi kullanılır: *bayı-l, camı-l, memba-l, mısra-ı vb.*

TDK'ya göre *camı* ve *manı* sözcükleri *camı-sı* ve *manı-sı* biçiminde de ek alabilir.

Yine TDK'ya göre bu sözcükler iyelik değil de belirtme ve yönelme durumu eklerini alıyorsa yardımcı ses kullanılabileceği gibi kullanılabılır de:

bayı-yı, bayı-ye veya bayı-l, bayı-e

memba-yı, memba-ya veya memba-l, memba-a

mısra-yı, mısra-ya veya mısra-l, mısra-a

Bu durumda örneğin *camı* sözcüğü için, eklenmede şu biçimlerin tümü mümkündür:

İyelik: *camı-l, camı-sı*

Belirtme: *camı-l, camı-yı*

Yönelme: *camı-e, camı-ye*

TDK'nun kılavuzunda ilgili bölümün altında *Uyarı* notuyla belirtilen "*bayı, camı, sanayı* gibi kelimeler yalın halde iken tek *i* ile yazılırlar"

açıklamasını anlamak da mümkün değildir. Buradan diğer örneklerin çift *i* ile yazıldığı gibi bir sonuç çıkmaktadır. Oysa söz konusu kılavuzu açtığımızda *mevzu*, *mısra*, *manî* gibi bu durumdaki tüm örneklerin zaten tek *i* ile yazıldıklarını görmekteyiz.

Ayın ve *hemze* ünsüzlerinin Türkçe yazımda neden oldukları bir sorun da satır sonlarında ortaya çıkar. TDK'ya göre bu ünsüzle biten heceler satır sonuna getirilmemelidir. Yani *meş'ale*, *mel'un* gibi sözcükler satır sonunda *meş'*, *mel'* biçimlerinde bölünemez. *meş'a-*, *mel'un* olması gerekir.

Türkçede Söz Sonu Ötümlülük-Ötümsüzlük Sorunu: Bu konu aslında Türkçe sözcüklerde değil alınma sözcüklerde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ünsüzlerin yumuşaması-sertleşmesi olarak bilinen bu olay, Türkçede çok boyutlu ve zaman zaman kuraldışı gelişmelerle doludur.

Türkçe sözcük tek heceliyse ve *p*, *ç*, *t*, *k* ünsüzlerinden biri ile bitiyorsa, ünlü ile başlayan bir ekten önce iki ayrı gelişme ortaya çıkar:

Sözcüğün ünlüsü Türkçenin eski dönemlerinde uzun ise, bu durumda *p*, *ç*, *t*, *k* ünsüzleri ötümlüleşerek sırasıyla *b*, *c*, *d*, *ğ* ünsüzlerine değişir.

gök > *göğ-e*

çok > *çoğ-u*

kap > *kab-ı vb.*

Sözcüğün ünlüsü Türkçenin eski dönemlerinde kısa ise, bu durumda *p*, *ç*, *t*, *k* ünsüzleri korunur:

at > *at-a*

saç > *saç-ı*

ip > *ip-i*

yük > *yük-e vb.*

Çok heceli Türkçe sözcükler için kural daha basittir. Bunların sonunda yer alan *ç*, *t*, *k* ünsüzleri, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşir:

ağaç > *ağac-ı*

ufak > *ufağ-ı*

kanat > *kanad-ı*

Yeni türevlerde *t* sesi ile ilgili olarak Türkçenin bu eski ses yasasının çok iyi işlemediği görülüyor:

konut-u

taşıt-ı

yakıt-ı vb.

yanıt sözcüğü çok eski olmakla birlikte, dil devriminden sonra canlandırıldığı için yeni türevler gibi ötümlüleşme kuralının dışında kalmıştır: *yanıt-ı*.

Alınma sözcüklerde durum daha karmaşıktır.

Türkçede söz sonunda ötümlü *b, c, d, g* ünsüzleri bulunmadığı için (*sac* "üzerinde hamur pişirilen alet", *yad* "yabancı", *ad* gibi bir kaç sözcük dışında!) alınma sözcükler de büyük ölçüde bu kurala uyarlar.

Arapça *kitab* > Türkçe *kitap*

Farsça *ceng* > Türkçe *cenk*

Fransızca *methode* > Türkçe *metot*

Ancak bu sözcükler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ötümlülük yeniden ortaya çıkar:

kitab > *kitab-ı*

cenk > *ceng-l*

metot > *metod-u*

Bazı sözcüklerde Türkçeleşme ileri ölçüde olduğundan, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında, söz sonundaki ötümsüz ünsüz eski ötümlülüğüne dönmez:

Arapça *şabb* > Türkçe *şap, şap-ı*

Farsça *seped* > Türkçe *sepet, sepet-i*

Fransızca *tube* > Türkçe *tüp, tüp-ü*

Az sayıda Arapça, Farsça sözcükte, söz sonundaki ötümlü ünsüzler korunmuştur:

ab "su"

hac

had

Batı kökenli, çok heceli sözcüklerin sonundaki *g* ünsüzü Türkçede yalın durumdayken genellikle korunur, ünlü ile başlayan bir ekten önce sızıcılaşıp *ğ*'ye döner:

diyalog > *diyalog-u*
fizyolog > *fizyolog-u*
antropolog > *antropolog-a* vb.

Fransızca ve İngilizce kökenli sözcüklerin sonundaki *b* ve *d* ünsüzleri ise, sözcük yalın durumdayken ötümsüzleşir, ünlü ile başlayan bir ek alınca eski durumuna döner:

Fransızca *bande* > Türkçe *bant*, *band-ı*

Fransızca *acide* > Türkçe *asit*, *asid-i* vb.

Sonu ötümsüz ünsüzle biten alınma sözcüklerde kural daha basittir. Bunlar Türkçede ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ötümlü ünsüzleri büyük bir çoğunlukla korunur:

hukuk > *huku:k-un*
evrak > *evra:k-ın*
kaset > *kaset-in*
şut > *şut-un*
tip > *tip-in* vb.

Az sayıda alınma sözcükte Türkçenin eklenme ile ilgili ses yasası işler ve ötümsüz ünsüzler ötümlüleşir:

sokak > *sokağ-ı*
kontak > *kontağ-ı*
teknik > *teknîğ-i*
grip > *grib-i*
grup > *grub-u*
elektrik > *elektriğ-i* vb.

Sözvarlığı Önce Arapça ve Farsçadan, sonra batı dillerinden Türkçeye yönelen ödünçlemenin boyutları herkesçe biliniyor. Bu sözcükler Türkçede önemli ses ve anlam yanlışlarıyla kullanılmaktadır. Burada yanlış yazılan, yanlış söylenen veya birbirleriyle karıştırılan sözcükler içinden bir seçme yapılmıştır:

Yanlış Söylenen ve Yazılan Sözcükler

Doğru

Azerbaycan
 aforoz

Yanlış

Azarbaycan
 afaroz

aksesuar

alerji

alüminyum

arabesk

asfalt

ataşe

dalavere

detektif

devalüasyon

dinozor

direkt

doküman

egzoz

eleman

emlakçı

enstitü

entelektüel

eşkiya

eşofman

farenjit

flüoresan

folklor

gardırop

gazete

ıstırap

inkılap

inisiyatif

kampus

koleksiyon

kolektif

komünizm

kopya

kornü

kupür

mahzur

mekanizma

aksesuvar

allerji

aliminyum

arabeks

asvalt

ateşe

dalevera

dedektif

develüasyon

dinazor

direk

döküman

eksos vb.

elaman

emlakçı

enstütü

entellektüel

eşkiya

eşortman, eşohman vb.

faranjit

floresan

folklör

gardolap

gaste

ızdırıp

inkılap

insiyatif

kampüs

kolleksiyon

kollektif

kominizm

kopye

kornej

küpür

mahsur

mekanizma

mönü	menü
muvaffakiyet	muvaffakiyet
müteahhit	mütayit vb
laboratuvar	labaratuar
la:net	na:let
loğusa	lohusa
nüfuz "etkileme, söz geçirme"	nüfus
orijinal	orjinal
panorama	panaroma
pantolon	pantolon
pardösü	pardesü
parlamento	parlamento
perhiz	pehriz
pli "kıvrım"	pile
program	proğram
röportaj	röpörtaj
sahlep	sa:lep
sandviç	sandaviç
seyahat	seyehat
siluet	silüet
Sivas	Sivas
sömestr	söestre
stereo	stero
sürpriz	süpriz
şalter	şarter
şefkat	şevkat
şofben	şohben
şoför	şöför
tasfiye	tasviye
tercihan	tercihen
terör	teror
terorist	terörist
tripleks	tribleks
trolleybüs	treleybus
virtüöz	virtööz
voleybol	veleybol
zanaat	zenaat

Zelanda

ziraatçı

züccacıye

Zellanda

ziraatçı

züccacıye

Birbiriyle Karıştırılan Sözcükler**apandis** "kör bağırsağın parmak gibi olan son bölümü"**apandisit** "apandisin iltihaplanması"**atak** "düşünmeden her işe atılan kişi" (Türkçe)**atak** "atılım, akın" (Fransızca)**aynı** "tıpkı"**ayni:** "maddi olarak verilen"**balet** "bale yapan erkek sanatçı"**balerin** "bale yapan bayan sanatçı"**çağdaş** "aynı çağda yaşayan" (Türkçe)**modern** "çağa uygun, çağcıl"**dala:let** "doğru yoldan sapma"**dela:let** "yol gösterme"**direk** "ağaçtan veya demirden uzun ve kalın destek" (Türkçe)**direkt** < İngilizce "doğrudan, dolaysız"**dogma** < Fransızca, "doğruluğu araştırılmadan kabul edilen görüş"**doğma** "dünyaya gelme" (Türkçe)**ehil** "bir işi yapmak için yetkili ve yeterli olan"**ehli** "evcil"**fiyat** "paha, eder"**ücret** "iş gücünün karşılığı olan para veya mal"**gayrı** "artık"**gayri** "başka"**hak etmek** "hak kazanmak"**hakketmek** "ağaç, taş vb. üstüne yazı veya şekil oymak"**halk** "insan topluluğu"**halk** "yaratma"**ile bağlaç** (Türkçe)**ila:** "...dan...e kadar" (Arapça)**hazi:ne** "değerli eşya yığını; değerli eşyaların saklandığı yer"**hazne** "depo"**helal** "dinin kurallarına aykırı olmayan"

halel "bozma, bozukluk"

kampanya "belirli bir süredeki etkinlik dönemi"

kumpanya "çoğunlukla yabancı ticari ortaklık; tiyatro topluluğu"

ki bağlaç (Farsça)

-ki *aitlik eki* (Türkçe)

klirik "hasta bakılan yer"

poliklinik "çeşitli hastalıkların bakıldığı klinik"

komite "alt kurul, komisyon"

komita "siyasi bir amaç doğrultusunda silah kullanan gizli topluluk"

mahkeme "yargılama yapılan yer"

muhakeme "yargılama"

mahzur "sakınca"

mahsur "kuşatılmış, sarılmış"

maiyet "üst görevlinin yanında bulunan kimseler"

mahiyyet "nitelik, öz, iç yüz"

merhum "İslam inancına bağlı ölmüş erkek"

müteveffa "Hristiyanlık inancına bağlı ölmüş kişi"

mevhum "gerçekte var olmayan, var sayılan"

mefhum "kavram"

muharebe "savaş"

muhabere "haberleşme"

mütehasıs "uzman"

mütehasıs "duygulanmış"

müteva:zı "alçakgönüllü"

müteva:zi "bırbırına paralel"

nüfuz "etkileme, söz geçirme"

nüfus "belli bir topluluktaki insan sayısı"

otel "yatma, yemek ve eğlence olanaklarını bir arada sunan işletme"

motel "motorlu araçlarla yolculuk yapanlara barınma olanağı sağlayan işletme"

otomobil "motorlu taşıt"

taksi "ücretle yolcu taşınan otomobil"

porte "notaların yazıldığı beş paralel çizgi; para tutarı"

portre "yağlı boya ile yapılmış kişi resmi"

prestij "saygınlık, itibar" (Fransızca)

perestiş "tapınma, taparcasına sevme" (Farsça)

problem "sorun"

problematik "sorunlu"

sanat "yaratıcılık gerektiren iş"

zanaat "deneyim ve ustalık gerektiren iş"

sanayi "endüstri"

sınai "sanayi ile ilgili"

savun- "herhangi bir düşüncenin doğruluğunu kanıtlamaya çalışmak" (Türkçe)

iddia et- "bir görüş ortaya atmak ve bu konuda direnmek"

sevap "tanrı ödülü"

savap "doğruluk"

sükut "sessizlik, susma"

sukut "aşağı inme, düşme"

şantöz "bayan şarkıcı"

şantör "erkek şarkıcı"

tahayyül "hayal etme, zihinde canlandırma"

hayal "zihinde canlandırılmış olan şey; imge"

teamül "alışılmış davranış"

temayül "eğilim"

teori "kuram, nazariye"

hipotez "varsayım, faraziye"

türbin "herhangi bir akışkan ile dönebilen araç"

tribün "maç izlenen alan"

umut "umut" (Türkçe)

ümi:d "umut" (Türkçe)

yad "yabancı eller, gurbet" (Türkçe)

ya:d "anımsama, hatırlama" (Farsça)

yaki:nen "kesinlikle, kesin olarak" (Arapça)

yakından (Türkçe)

zade "oğul, evlat"

zede "vurmuş, vurulmuş"

Yanlış Kullanılan Sözcük Öbekleri

-a/-e haiz olmak Bu birleşik eylem geçişli olduğu için **bir şeye** değil ancak **bir şeyi haiz olmak** biçiminde kullanılabilir. Yani **...kurallarına haiz** değil, **...kurallarını haiz** demek gerekir.

-a/-e müteakip "izleyen, sonra gelen" anlamındaki **müteakip** sözcüğü **...öğle namazına müteakip...** değil **...öğle namazını müteakip...** biçiminde kullanılmalıdır.

-a/-e teşrif etmek Bu birleşik eylemde de aynı durum söz konusudur. **teşrif** "şereflendirmek, onurlandırmak" anlamına geldiği için, örneğin **törene teşrif etmek** değil, **töreni teşrif etmek** biçimi kullanılmalıdır.

geri iade etmek "geri vermek" anlamına gelen **iade etmek** birleşik eyleminden önce **geri** sözcüğünün kullanılması yanlıştır.

idame ettirmek Bu ifadede yardımcı eylem seçimi yanlıştır. **idame** zaten "sürdürmek" anlamına geldiği için, ettirgen bir eylem olan **ettirmek** ile değil, **etmek** yardımcı eylemi ile **idame etmek** biçiminde kullanılmaktadır.

ihsas ettirmek Bu ifadede yardımcı eylem seçimi yanlıştır. **ihsas** zaten "hissettirmek" anlamına geldiği için, ettirgen bir eylem olan **ettirmek** ile değil, **etmek** yardımcı eylemi ile **ihsas etmek** biçiminde kullanılmalıdır.

intihar etmek Bu birleşik eylem sık sık **intihara teşebbüs etmek** anlamında kullanılıyor. **İntihar etti fakat ölmedi** gibi. **İntihar etmek** "kendini öldürmek" anlamına geldiğinden **Kendini öldürdü fakat ölmedi** gibi anlamsız bir yapı ortaya çıkmaktadır.

istihbarat almak "haber alma" anlamına gelen **istihbarat** sözcüğünün **almak** yardımcı eylemiyle kullanılması yanlıştır.

mahkeme etmek bu bileşik fiildeki **mahkeme** adı yargılamanın yapıldığı yeri anlatmaktadır. Onun için "yargılamak" anlamında **muhakeme etmek** birleşik eyleminin kullanılması gerekir.

nam-ı hesabına Farsça tamlama gibi düşünülen bu yapı yanlıştır. "hesabının adına" gibi anlamsız bir ifade ortaya çıkmaktadır. Doğru biçim **nam u hesabına**, yani "ad ve hesabına" dır.

nüans farkı "küçük fark" anlamına gelen **nüans** sözcüğünden sonra **fark** sözcüğünün kullanılması gereksizdir.

resmi: geçit Farsça kurala göre yapılmış olan bu tamlamanın doğru biçimi **resm-i geçit**'tir. **i** sesi uzun değil kısadır ve bitişik yazılması durumunda **resmigeçit** olmalıdır. **resm** Arapçadır ve tamlamanın anlamı "geçit töreni"dir. **resmi: geçit** diye bir tamlama yoktur.

toplu katliam "toplu öldürme" anlamına gelen **katliam** sözcüğünden önce **toplu**'nun kullanılması yanlıştır.

yol güzergahı Farsça **güzergah** sözcüğü zaten "geçilecek yer, yol" anlamına geldiği için **yol güzergahı** ifadesi yanlıştır. **güzergah** yeterlidir. Aynı nedenle **güzergah üzerinde** ifadesi de yanlıştır.

Ödünç Sözcüklerin Türkçede Yazım Sorunları

1. Dilimize mal olmuş yabancı kökenli sözcükler söylendikleri gibi yazılırlar: *inci, kent, kamu, duvar, merdiven* vb.

Buna aykırı olarak söyleniş yazıdan farklılaştığı halde söylenişin değil yazımın esas alındığı sözcükler de vardır:

beysbol, blender, iskonto, kampus, master, mönü, pound vb. 3

2. İki ünsüzle biten Arapça ve Farsça sözcüklerde, yalın durumda bu ünsüzler arasında bir ünlü türer:

bahs > bahis, emr > emir, sabr > sabır, nutk > nutuk, zehr > zehir vb.

Ancak yeni bir eğilim olarak bu sözcükler Türkçede Arapça ve Farsça biçimlerini gösterecek biçimde yazılıp söylenmektedirler.

3. İki ünsüzle başlayan batı kökenli sözcüklerde bu ünsüz çifti korunur:

gram, grup, kral, Hristiyan, kredi vb.

Bazen başta veya iki ünsüz arasında ünlü türeyebilir:

iskele, iskelet, kulüp, istasyon vb.

4. Batı kökenli sözcüklerde, söz içinde veya sonundaki ünsüz çiftleri veya daha fazla sayıdaki ünsüz birleşikleri korunur:

elektrik, kilogram, orkestra, biyografi, film, form, lüks vb.

5. Batı kökenli sözcüklerde söz içi ve sonundaki *g* ünsüzü korunur:

biyografi, diyagram, dogma, filolog vb.

Ancak *coğrafya, fotoğraf* ve *topoğraf* sözcüklerinde *g > ğ* değişimi gerçekleşmiştir.

6. Şu durumlarda batı kökenli sözcüklerde özgün yazım korunur:

a. Dilimize mal olmamış sözcükler: *by-pass, center, check-up, fuel-oil, pizza* vb.

b. Terimler

c. Latin yazı sistemini kullanan dillerden alınma deyimler ve sözler:

